

Minner fra krigsårene 1940 - 1945

Av Solveig Solem

I år er det 75 år siden «krigen» starta i landet vårt og 70 år siden «freden brøt løs». Da kommer det fram mange minner i hukommelsen. Jeg ble født i 1939 og har ingen egne minner fra de første 2 årene av livet mitt. Det første jeg husker er ufrihet og begrensninger i lek og dagligliv.

Da krigen kom, evakuerte foreldrene mine med meg til venner de hadde på Jonsvatnet. Det skulle vise seg å bli ganske «hett». Tyskerne landet mange store fly på isen på Jonsvatnet, og det førte til urolige tider der oppe. Da isen smeltet, sank flere av flyene og ble liggende i dyppet utenfor Valsetbakken. (Et av disse flyene ble hevet for få år siden. Piloten som førte dette flyet var tilstede ved hevinga i en alder av over 90 år. Se *Årbok for Strinda historielag 2005*.)

Etter hvert flyttet min lille familie, som nå telte 4, tilbake til Brøsetflata. Der hadde mormor og morfar sin tomanns-bolig - Einbu- og vi bodde i 2. etasje der.

Et av mine første minner er at jeg ble vekket midt på natta, og far tar et ullteppe rundt meg og bærer meg ned i kjelleren. Årsaken var at flyalarmen var utløst. I kjelleren var det laget tilfluktsrom innredet med stoler og benker og matter på gulvet. Rommet var gjort minst mulig trist. Det var sandsekker utenfor vinduene der nede, og det skulle bli mange opphold der i løpet av krigen.

Brøsetflata lå rett i skuddlinjen for tyskernes luftvern batteri på Ormhaugen (nå Austflata nedenfor Åsvang skole. Se *Årbok for Strinda historielag 2002*.)

I nabolaget var vi mange unger som lekte sammen. En av «lekene» var å plukke granatsplinter etter at «faren over-signa-

Brøsetflata fotografert fra Reitgjerdet i 1932. Vi kan skimte Einbu med flaggstanga bak det hvite huset med det spisse utbygget i 2. etasje (pil). Foto: Emil Forsaa.

Einbu - nå Armauer Hansens v. 3B - fotografert ca. 1938. Vi bodde i 2. etasje. Morfar, Meier Grytan, står i hagen. Huset var bygget ca. 1930. Foto utlånt av forfatteren.

let» var gått. Ellers ble det begrensninger for hvor langt heimefra vi kunne oppholde oss. Når flyalarmen gikk, måtte vi skynde oss heim, ellers ville mødrene våre bli redde for oss. Vi kunne ikke ta tilflukt hos andre.

Jeg husker at før alarmen gikk, begynte de å skyte med luftvern batteri. Da ble det «hvite dotter» på himmelen. (Jeg husker at luftforsvaret hadde skyteøvelser fra Midtsand leir i Malvik etter krigen. De skjøt etter ballonger som ble slept etter fly. Da kom de samme «dottene» fram på himmelen, og jeg kjente ubehag.)

Det ble etter hvert mangel på de fleste varer. Alt var rasjonert, og det ble laget krisevarer. For de voksne var nok savnet av en skikkelig kopp kaffe stor.

Mor brukte mange timer på å stå i kø i håp om å få kjøpt margarin, fisk og andre nødvendighetsartikler. Ofte var forretningen utsolgt for disse varene når mor kom fram til disken. Klær og sko var så å si umulig å få kjøpt, og det som ble frambudt var krisevarer; sko ble f.eks. laget av fiskeskinn med tresåler. Ikke særlig egnet for norske klimaforhold!

Kvinnene spesielt ble eksperter på å finne løsninger. Klær ble omsydd, og poteten ble et viktig matemne. Potetkake med melasse smakte fortreffelig for en sulten unge. Melet som var i salg hadde ikke bakeevne, så det ble oftest brukt til grøt. Alle som hadde en hageflekk dyrket poteter og kålrot.

Morfar var pleier på Reitgjerdet asyl. Der hadde de stort gårdsbruk, og pleierne fikk tildelt parseller - ofte på "Selbu" (nå Brøset hageby, se *Årbok for Strinda historielag 2014*) der de dyrket spesielt poteter. Villagris hadde vi. De ble foret med poteter og matavfall. Til jul kom Sigurd Bakheim fra gårdsbruket på Reitgjerdet og slakta grisen, alt på grisen ble benyttet. Da var det nesten matorgier. Bærturer var også matauk. Blåbær først, og så etter en fastsatt dato ble det tillatt å plukke tyttebær. Det tyske Statspolitiet kontrollerte at ingen plukket tyttebær før tida!

Røykfatene langs Brøsetvegen var også et faremoment. Ved flyangrep ble fatene åpnet, og røykgass sivet ut og røykla området, så allierte fly ikke skulle finne tyske installasjoner. Jeg minnes en gang min tante Ruth kom på besøk etter en flyalarm var over. Hun hadde kunstsilkestrømper på, men disse var gått i oppløsning av gassen som fremdeles var i lufta.

Stort sett følte jeg lite redsel under krigen. «Mine» voksne oppførte seg rolig og trygge. En episode husker jeg likevel som skremmende: Morfar var barnevakt for meg og mine to yngre brødre. Vi kikket ut av vinduet i 2. etasje og fikk øye på to-tre tyske soldater som lette etter noe utenfor huset vårt. Plutselig snur den ene seg og ser opp mot oss. Han hadde gassmaske på, og det var for meg et uhyggelig syn som satt i meg i mange år.

Villagriser kan holdes på Strinda, men bare minst 500 m fra bygrensen. Helserådet gir tillatelse i hvert enkelt tilfelle.

Strinda helseråd har tatt stilling til spørsmålet om villagrisene og har gått med på at folk som bor utenfor det eldste byggebelte, skal gis anledning til å holde gris. Grensen for det eldste byggebelte følger bygrensen i en avstand av 500 m. Beslutningen lyder slik:

Helserådet vil fastholde at tillatelse til å holde gris i bygningsdistriktet i Strinda bør gis av Helserådet for hvert enkelt tilfelle. Innenfor det såkalte eldste byggebelte og tettbebyggelsen Tempe vil man i sin almindelighet ikke kunne påregne tillatelse gitt. Utenfor dette belte vil Helserådet etter ansøknings behandling hvert enkelt tilfelle og gi tillatelse i de tilfelle hvor man mener at griseholdet ikke vil medføre hygieniske og sanitære ulemper.

Helserådets ordfører bemyndiges til å treffe avgjørelse i hvert enkelt tilfelle for at sakene ikke skal bli unødige forsinket.

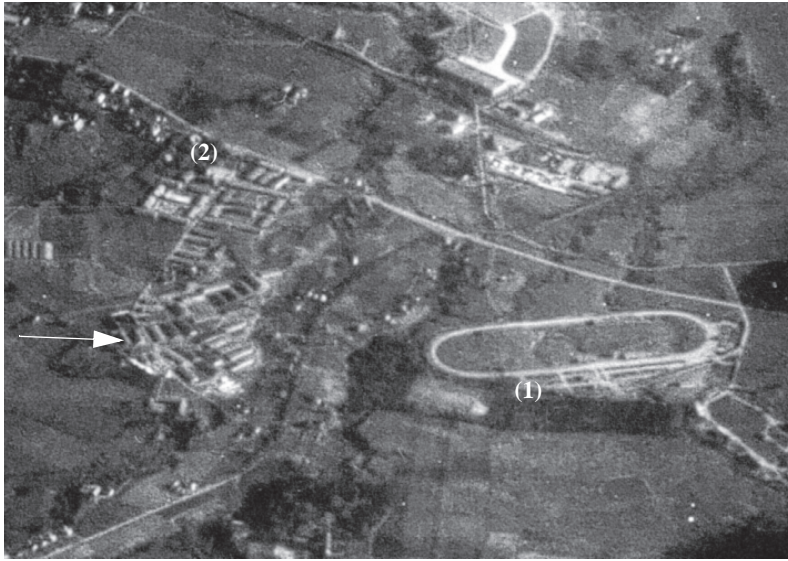
Alle provisoriske grisehus må være godkjent av Strinda Bygningsråd. Helserådet vil likeledes forlange at der foreligger samtykke til grisehold fra nærmeste naboer i de tilfelle avstand til nabo etter Helserådets skjønn er kort.

Tillatelsen til grisehold kan av Helserådet tilbakekalles når som helst, hvis hygieniske eller sanitære forhold krever det.

Det forutsettes at griseholdere nøiaktig følger den instruks som vil bli utferdiget av Helserådet.

Adresseavisen 5. april 1941.

Slik gikk 5 år. Det svirret mange rykter i april/mai 1945 da det ble klart hvilken retning krigen utviklet seg. Det var angst for at tyskerne skulle sette inn en siste storoffensiv, og foreldrene mine hadde evakueringsplaner klare. Nå var jeg blitt så gammel at jeg oppfattet denne usikkerheten hos de voksne.

Leirområdet ved Strindheim/Bromstad 30. mai 1942. Utsnitt av alliert etterretningsfoto. (Se *Årbok for Strinda historielag 2003*, s. 109). I leirområdet bodde både tyskere, danske arbeidere og russiske fanger. Fangeleiren ble opprettet i 1942. Denne delen av leirområdet lå ved Bromstadvegen - i svingen ved Bromstad gård (pil). Vi ser Leangen travbane (1) og Strindheim skole (2).

Den 7. mai 1945 var jeg på besøk hos to venninner i nabolaget. Verten deres stute på gårdsplassen der og snakket med to tyskere. Han sier til meg: «Ha dæ heim veitj å si at krigen e slutt». Jeg sprang heim til mor og ropte glad «krigen e slutt». Mor begynte å gråte og sa : «Du må itj spøk med det» «Ja, men han G. sa det og ba mæ gå hjem å sei det».

Etter ei stund kom morfar heim og hadde med seg noen til hjelp. Han hadde lagt ned flaggstanga for å male den - stanga hadde stått ubrukt i 5 år. Den ble heist opp like umalt, og flagget ble heist selv om det var kveld. Naboer og venner kom heim til oss, og de voksne lo og sang sanger som hadde vært forbudt altfor lenge. Den offisielle dato for krigens slutt var dagen etter, men vi kunne slippe jubelen løs en dag tidligere.

Etter noen dager skjedde det ting som ikke var sa hyggelig. Noen menn antas- tet «Scheinekvis», damer som hadde hatt kontakt med tyskere. Disse kvinnene ble snauklippet. Jeg husker spesielt håret til en av dem, det var stiftet opp på veiviserstolpen i krysset mellom Brøsetvegen og Sigurd Jorsalfarsveg Det sto også noe skrevet under håret. Jeg hadde ikke lært å lese, så jeg vet ikke hva de hadde skrevet, men jeg antar at det ikke var noe særlig pent.

Et par uker etter 8. mai, tror jeg det var, kom det to russiske fanger gående fra fangeleiren på Bromstad (der Strindheim hageby nå er). Mor var alene heime som voksen, så jeg fikk beskjed om å hente Isdahl, en nabo hun visste var heime. Det var ikke bra for norske kvinner å ha for nær kontakt med russerne heller, derfor var Isdahl der som an-

stand. Mor serverte de to fangene saft og vann ute i hagen i godværet.

De to kom på besøk flere ganger. Da kom de på ettermiddagstid, så de traff begge foreldrene mine og mormor og morfar. Da lærte jeg det russiske ordet for bestemor: Babusjka. Mine «voksne» kunne ikke tysk, men kommunikasjonen gikk fint. Russerne var svært tynne, og spesielt den ene hadde tenner som var løsnet på grunn av mangelsykdom. Den andre hadde et slitt amatør fotografi i lomma. Det var bilde av hans familie. Jeg kan huske at ved et av besøkene satt jeg på fanget til en av russerne. Den gang hadde jeg lyst, krøllet hår. Han dro fingrene sine varsomt gjennom håret mitt og fikk tårer i øyene.

Etter jeg ble voksen, har jeg tenkt at kanskje hadde han barn han ikke visste om han ville få se mer, og at dette intermessoet betydde siste gang han hadde et barn på fanget.

Så inviterte de hele storfamilien vår; mor, far, mormor, morfar og oss tre barna til å komme til et arrangement i en av brakkeene i leiren. Der optrådte fanger med kosakkdans, musikk på balalaika, og så hadde de sveiset et stativ av rør. Der hang det flasker som var renstemt med vann. Disse ble det spilt nydelig musikk på. Jeg mener å huske at de sang også. Tenk dere for en opplevelse det var for en jente på 6 år som ikke hadde opplevd mye moro tidligere i sitt liv på grunn av krigen. Det var nok flere fami-

Her sitter jeg og min bror Øivind på morfars kne ca. 1943. Foto utlånt av forfatteren.

lier som hadde fått besøk av russerfanger etter at de fikk lov å gå ut fra leiren på dagtid, for det var stuvende fullt i brakka under forestillingen.

Våre russiske venner klarte å la oss forstå at de gikk en svært usikker framtid i møte ved tilbakekomsten til Russland (Sovjet). Sovjetiske soldater skulle ikke la seg bli tatt til fanger. Vi vet jo at noen ble henrettet med det samme de var returnert, andre ble sendt til leirer i Sibir der de led nød med straffarbeid og usle kår.

Dette er noen minner fra en underlig tid i livet mitt.

Solveig Solen, f. 1939, er pensjonert sosisjonom.